

Nr 220.

Av herr **Heiding m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t med visst uttalande rörande sammanläggning av rena landsbygdsområden med stad eller köping.

De vid årsskiftet lämnade folkmängdssiffrorna visa, att inflyttningen till städerna varit större än någonsin tidigare. Det är att märka, att man härvid icke tagit hänsyn till andra tätorter såsom köpingar, municipalsamhällen och övriga mindre samhällen. Medräknar man även denna tätortsbebyggelse har säkerligen inflyttningen till stadsbygden i vidare mening varit avsevärt större än vad som framgår av folkökningen i städerna. Följaktligen har landsbygdens avfolkning fortsatt i ännu hastigare takt än under de närmaste föregående åren, vilka även de utmärktes av en kraftig folkström till tätorterna. Det är uppenbart att det ligger en allvarlig fara i denna uttunning av befolkningen på landsbygden både för dess ekonomiska, sociala och kulturella standard. Det framgår därför som synnerligen angeläget att verksamma åtgärder med det snaraste vidtagas för att bromsa flykten från landsbygden.

I samband med folkökningen i städerna äger en oupphörlig utvidgning av deras areal rum genom inkorporeringar av omkringliggande kommuner. Härvid införliva städerna med sig inte endast den tätortsbebyggelse som ligger intill stadsgränsen utan gärna hela den berörda kommunen på en gång. Det måste anses vara både olämpligt och obehövt, att på detta sätt vidsträckta landsbygdsområden inkorporeras med städerna, vilket särskilt under de senaste åren blivit brukligt. Denna utveckling har lett till uppkomsten av stadskommuner med väldiga områden ren landsbygd liggande inom stadsgränserna. Som exempel på dylika allt annat än rationella stadsbildningar kan nämnas Karlskoga stad, vilken mäter icke mindre än 43 000 hektar och följaktligen är Sveriges till ytvidden största stad. Andra städer såsom Sollefteå och Värnamo omfatta efter inkorporeringar av respektive landskommuner cirka 20 000 hektar, medan som jämförelse Stockholm har en areal av 13 700 hektar. Det är uppenbart att dylika stadsbildningar äro i hög grad otympliga och ingalunda förestavade av praktiska skäl.

Olägenheterna av att städer i stor omfattning inkorporera landsbygdskommuner äro av flera slag. Det torde vara obestridligt att det kommunala intresset i den inkorporerade kommunen i hög grad försvagas. Den kommunala självstyrelsen innebär icke endast att kommunerna i förhållande till statsmakterna äga viss självbestämmanderätt. Den innebär — vilket är minst lika viktigt —

också att kommunmedlemmarna intressera sig för och aktivt taga del i det kommunala arbetet. Det råder icke någon tvekan om att medborgarna i de stora stadskommunerna i gemen endast ha begränsade möjligheter att personligen öva inflytande på de kommunala frågornas handläggning. Genom det representativa valsättet skötes och dirigeras den kommunala verksamheten av ett i förhållande till folkmängden ringa antal personer med hjälp av anställda tjänstemän. I en mindre kommun däremot ha medlemmarna större utsikter att kunna ägna sig åt kommunala angelägenheter på samma gång som kommunmedlemmarna känna sig direkt engagerade. Den kommunala självstyrelsen har i en mindre kommun större värde, beroende på större gemenskap och närmare kontakt mellan kommunmedlemmar och kommunalmän. Detta förhållande är av utomordentligt värde inte endast för det kommunala självstyret utan för det demokratiska styrelseskicket överhuvud.

Det synes vara en genomgående erfarenhet, att det kommunala intresset sjunker starkt i en inkorporerad kommun. Detta är en följd av att den förutvarande kommunens medlemmar inte endast känna sig utan också som regel äro utan inflytande i kommunala angelägenheter. Att så sker sammanhänger med det faktum att vissa intressemotsättningar uppkomma mellan befolkningen i rent agrara områden och andra glesbyggda områden å ena sidan och den egentliga tätortsbefolkningen å den andra. Skillnader i uppfattning beträffande ekonomiska, sociala och kulturella frågor kunna icke överbryggas lika lätt som stadsgränsen flyttas. Ur de allmänna synpunkter vi ovan framfört äro sammanläggningar och inkorporeringar behäftade med allvarliga olägenheter för den forna landskommunens invånare.

Införlivning av landskommun med stad brukar motiveras dels med att staden skall ordna vatten och avlopp i tätbebyggd del av intilliggande kommun och dels med att den kommunala standarden kan höjas i den inkorporerade kommunen. Det är emellertid tydligt att sammanläggningar med stad icke i och för sig innebära, att landsbygdens folk bli delaktiga av samma förmåner som invånarna i stadens mera tätbebyggda delar. Genom flyttningen av stadsgränsen tillförsäkras ingalunda kommunmedlemmarna del i allehanda välfärdsanordningar.

Landskommunernas möjligheter att förbättra den samhällliga standarden ha genom utformningen av statliga bidrag till kommunala uppgifter och genom utbyggnaden av socialförsäkringarna i hög grad förstärkts under de senaste åren. Statsbidrag till exempelvis skolbyggnader, skolmåltider, de kommunala andelarna av folkpensioneringskostnaderna lämnas eller komma att lämnas i förhållande till skatteunderlaget i vederbörande kommun. De sociala försäkringarna måste leda till att kommunernas utgifter för fattigvård i hög grad begränsas. På bägge dessa vägar utjämnas kostnaderna för den kommunala verksamheten till förmån för mindre bärkraftiga kommuner.

När det åter gäller den andra anledningen till inkorporering, nämligen

att staden måste ordna vatten och avlopp, gator m. m. i en tätbebyggelse utanför stadsgränsen, har även den frågan numera kommit i ett annat läge. Svårigheterna för landskommunerna att komma till rätta med vatten- och avloppsproblemen ha varit av två slag, ekonomiska och plantekniska. Åren 1944 (SFS nr 733) och 1946 (SFS nr 287) utfärdade statsbidragskungörelser öppna helt andra ekonomiska perspektiv på hithörande frågor, och många landskommuner ha redan låtit verkställa preliminära kostnadsundersökningar rörande olika kommundelars förseende med vatten och avlopp. Vad beträffar planväsendet, som särskilt har betydelse för bebyggelsens och kommunikationernas ordnande, synes man i dessa dagar stå inför verkligt betydande landvinningar. Enligt vad som förljudits lär inför årets riksdag förslag till en byggnadslag, avsedd att ersätta gällande stadsplanlag, komma att framläggas. I överensstämmelse med kommunindelningkommitténs intentioner lär detta lagförslag bl. a. öppna möjlighet för landskommun att, där så finnes påkallat, utan municipalsamballdbildning administrera stadsplan för inom densamma belägen tätort. Vidare kommer lagen att innehålla en rad planinstitut, bl. a. regionplan, generalplan och ett förstärkt byggnadsplaneinstitut, vilka äro ägnade att möjliggöra en förbättrad samhällsplanering på landsbygden.

Genomförandet av en byggnadslag med nu angivet innehåll kommer att undanröja riskerna för sådana utanför stadssamhällen liggande bebyggelsekörtlar, som nu med rätta fruktas av våra samhällsplanerare. Behovet av att med stad inkorporera sådana landsbygdsdelar kommer därmed att minska. Så mycket mer egendomligt ter sig då den omfattande inkorporering av landskommuner med städer, som icke minst planeras i samband med den nya kommunindelningen. Det saknas uppenbarligen verklig anledning att med städerna införliva såväl mindre samhällen som stora områden ren landsbygd. Motionärerna anse på denna grund, att en dylik utveckling bör hejdas, innan den vållar allvarliga skador.

Ändringar i kommunindelningen av här berörda slag regleras — fränsett 1946 års lag om ny indelning av riket i borgerliga kommuner, vilken har ett annat syfte och dessutom är begränsad till tiden — genom 1919 års lag om ändring i kommunal indelning. I denna säges att inkorporering av kommun med annan bör komma till stånd, om fördelar vinnas för den kommunala förvaltningen eller lättnad eller utjämning i kommunala bördor sker eller om den ekonomiska utvecklingen inom orten främjas. Dessa bestämmelser medgiva en inom vida gränser varierande tolkning av de grunder, efter vilka inkorporeringar kunna företagas. Det torde också vara föga tvivel underkastat att så skett av vederbörande myndigheter och inkorporerande stadskommuner.

Det vill emellertid synas, som om 1919 års lag erbjuder ett tillfredsställande skydd mot anspråk på inkorporeringar. Någon ändring av nämnda lag förefaller därför icke vara påkallad utan vad som kräves är en ändring i tillämp-

ningen av lagen. Ett auktoritativt uttalande från riksdagens sida skulle med all säkerhet förhindra många av de inkorporeringar, som nu planeras av städer och köpingar.

Under åberopande av vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att sammanläggning av rena landsbygdsområden med stad eller köping endast må företagas, då särskilt tvingande skäl därtill föranleda.

Stockholm den 23 januari 1947.

Arthur Heiding.

C. P. V. Gränebo.

Ivar Persson.
